

EUROPEAN POLICY BRIEF

MYWEB: MEASURING YOUTH WELL-BEING

KONCEPCIA BLAHOBYTU A JEHO NEUPLATTOVANIE NA SLOVENSKU

THE CONCEPT OF WELL-BEING AND ITS LACK OF UNDERSTANDING AND PROVISION IN SLOVAKIA

Táto prvá politická správa z riešeného projektu MYWEB v rámci 7. Rámcového programu EK, ktorý zahŕňa partnerov z 11 krajín, informuje o relevantných národných zisteniach a politických implikáciách pre Slovenskú republiku.

Trvajúci projekt

Začiatok projektu marec 2014

17. jún 2016

SUMMARY IN ENGLISH

As a major implication from the relevant policy documents, as well as a survey and administrative data search in Slovakia, it emerged that well-being and its understanding, together with the state and administrative support on offer, is relatively weak compared to other countries, including the aspects of the longitudinal methodology. This assumption has been confirmed through experts' interviews and their assessment of the current state of the well-being measures in Slovakia. In general, there is an affirmative position of the necessity to conduct a longitudinal study to collect data on children and young people's well-being from a national as well as international perspective.

ÚVOD

MYWEB je projekt financovaný Európskou úniou, ktorého cieľom je zistiť možnosť realizovať prvotnú európsku longitudinálnu štúdiu zameranú na deti a mládež a zozbierať dáta o ich blahobyte. Trinásť univerzít a výskumných inštitúcií v jedenástich európskych krajinách spolupracujú na získanie informácií, ktoré už k tejto téme existujú, na zachytenie politických priorít pre deti a mládež s ohľadom na ich blahobyt a sústreďujú sa na konkrétne výzvy a možné problémy realizácie takejto významnej štúdie.

V projekte sa zaujímame najmä o:

- Objektívne a subjektívne aspekty blahobytu detí a mládeže
- Aspekty zdravia, blahobytu a chudoby

- Rodinné skúsenosti, vrátane rozpadu rodín a oddelených manželstiev, prípadné zlúčenia rodín a následky pre deti
- Skúsenosti s bývaním, edukačné a vzdelávacie trajektórie
- Prechod mladých ľudí zo školy do práce
- Formovanie vzťahov mladých ľudí, prípadne ich rozpad
- Mapovanie pretrvávajúcich skúseností a dynamika vývoja kruhu priateľov
- Organizačná participácia, občianske a voľnočasové aktivity
- Zachytenie skúseností najzraniteľnejších skupín obyvateľstva.

Projekt zahŕňa rôznorodé komponenty, ktoré poskytujú ucelený pohľad na informácie, ktoré považujeme za dôležité pre jednotlivé politiky v rámci Európy, aby bolo možné zdôrazniť potrebu zvýšeného povedomia o detskom a mládežníckom blahobyte. Projekt preto zahŕňa:

- Proces vlastnej interpretácie rôznych aspektov blahobytu z hľadiska mladých ľudí. Mladí ľudia takisto prispievajú k rozvoju výskumných inštrumentov a rozhodnutí o vhodnosti použitých nástrojov zberu dát.
- Rozsiahle spektrum odborníkov v štátnej správe, neziskových organizáciách, akademickej obci a praxi pre zber a použitie dát o blahobyte.
- Identifikáciu súčasných a dostupných dátových zdrojov.
- Vyhodnotenie vhodnej metodológie pre dotazník.
- Analýzu nákladov realizácie európskej longitudinálnej štúdie pre deti a mládež.

Ciele tejto politickej správy

Táto prvá správa informuje o koncepcii blahobytu a jeho nedostatočnom povedomí na Slovensku ako vyplýva z expertných rozhovorov a legislatívnych predpokladov. Prevažná časť správy je založená na identifikácii právneho rámca kontextu blahobytu spolu s inštitucionálnou analýzou v národnej perspektíve. Z expertných rozhovorov, ako aj z fokusových skupín a individuálnych rozhovorov s deťmi a mladými ľuďmi vyplynulo, že koncepcia blahobytu je pomerne podhodnotená v kontexte slovenskej právnej úpravy pre deti a mládež, vrátane inštitúcií, ktoré sú primárne zodpovedné za tvorbu a implementáciu podmienok tvoriacich subjektívne ako aj objektívne aspekty detského a mládežníckeho blahobytu. Jednou z hlavných implikácií ako vyplývalo z expertných rozhovorov je pozitívne stanovisko a súhlas k realizácii potrebnej longitudinálnej metodológie, ktorá umožňuje meranie detského a mládežníckeho blahobytu v národnej ako aj celoeurópskej perspektíve.

DŮKAZY A ANALÝZY

Kvalita života nielen z pohľadu mladých ľudí, ale aj vo všeobecnosti, nemá v slovenskom legislatívnom prostredí svoju príslušnú právnu normu. Pozornosť tejto téme je venovaná len okrajovo v niektorých zákonoch. Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení zabezpečuje finančné príspevky v prípade vzniku negatívnych sociálnych situácií, Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách venuje pozornosť kvalite poskytovaných sociálnych služieb alebo Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení objasňuje možnosti povinného a individuálneho zdravotného poistenia a poskytnutia pomoci v prípade zdravotných problémov.

Pre účely MyWeb projektu a podporu výsledkov systematickej politiky a administratívneho prehľadu údajov súvisiacich s detským a mládežníckym blahobytom sme identifikovali štyroch politických expertov, ktorí sa na Slovensku profesionálne zaoberajú konkrétnymi témami vzťahujúcimi sa k aspektom detí a mládeže. Na základe rozhovorov s expertmi sme vyhodnotili priemernú mieru blahobytu detí a mládeže, citlivosť prijatej politiky a sociálnych opatrení a dlhoročného plánovania je vo všeobecnosti podcenená téma a veľmi slabo je koncept blahobytu začlenený do miestnych, regionálnych a štátnych inštitúcií v porovnaní s inými krajinami EÚ. Na Slovensku treba viac hovoriť s deťmi a mladými ľuďmi, ale hlavne pozorne načúvať ich problémom. Väčší priestor by sa mal venovať výskumu detskej populácie a ich potrieb. Ako hlavný problém neschopnosti rodín poskytovať zodpovedajúcu starostlivosť o deti je podľa informátorov nedostatok vhodných pracovných podmienok, ktoré by zabezpečili zodpovedajúci rodinný príjem. Longitudinálne štúdie sú vyhodnotené

ako užitočný nástroj na získanie ďalších cenných údajov alebo znalostí v tejto oblasti. Na Slovensku však úplne absentuje veda, výskum a podpora inovácií pre deti a mladú populáciu. Existujúci výskum je však porovnateľný z hľadiska relevantnosti a preukázateľnosti s európskym výskumom. Vyhodnotenie štúdií a prieskumov, ktoré sú realizované na pracoviskách expertov však zostávajú k dispozícii pre vyhodnotenie sociologických a psychologických odborníkov.

Problém je v tom, že na Slovensku nemáme politiky, ktoré sa priamo zaoberajú blahobytom detí a mládeže, ale v poslednej dobe už táto otázka bola otvorená - postupne môžeme pozorovať, že do politických dokumentov a právnych predpisov sa dostávajú *"najlepšie záujmy dieťaťa,"* avšak stále sa akýkoľvek vzťah s kvalitou života detí doteraz nestala súčasťou verejného diskurzu: *"v zahraničí je to už veľká téma, keď hovoríme o potrebách alebo právach pre deti, ale tu sme len pomaly začali hovoriť o ich právach"* (Expertné interview 2).

Konkrétne prekážky pre zavádzanie takýchto politik na Slovensku tvoria najmä nedostatok kvalitného verejného diskurzu na túto tému, nedostatočná definícia, čo sa myslí politikou blahobytu, prevládajúca paradigma, ktorá sa zameriava iba na sociálne - ekonomické aspekty detskej pohody a neberie do úvahy perspektívu detí, ich vnímanie kvality života, diskusiu o týchto otázkach s rodičmi. Slovenský výskum ukazuje, že práva dieťaťa (najmä ochrana menších) nie sú ešte dostatočne študované a nie je im venovaná dostatočná pozornosť. Odborník na tému je presvedčený, že kvalita života detí do značnej miery závisí na ich integrácii do spoločnosti a aktívnej účasti. Politiky zamerané na deti by mali brať do úvahy kontext, v ktorom deti vyrastajú a prispôbiť navrhované opatrenia: *"snažíme sa analyzovať kontext a vytvárať odporúčania pre verejné politiky"* (Expertné interview 3). Expert navrhuje uplatňovať inkluzívny princíp všetkých politik týkajúcich sa detí: *"sme presvedčení, že tým, že sa vytvorí prostredie pre všetky deti a atmosféra prijatia a integrácie, lepšie porozumenie a načúvanie potrebám pre kvalitu ich života, blahobyt celej spoločnosti môže byť lepší"* (Expertné interview 3).

Účinnosť súčasných investícií pre deti a mládež je všeobecne nízka, pretože tejto téme nie je venovaná dostatočná pozornosť, neexistuje jasná politická vízia a podpora súvisiaca s kvalitou detského života: *"nedá sa merať efektivitu niečoho, čo prakticky neexistuje"* (Expertné interview 1). Expert sa domnieva, že politika v tejto oblasti nie je vytvorená vôbec, a ak existuje politika vo vzťahu k deťom a kvalite ich života, tak je veľmi roztrieštená do rôznych tém (násilie, šikanovanie, obezita). Neexistuje žiadna koordinácia štátu pri vytváraní účinnej politiky vzťahujúcej sa k detskému blahobytu. Podľa našich odborníkov, spolupráca zainteresovaných inštitúcií a organizácií je v súčasnej dobe na dobrej úrovni. Avšak slabšia je najmä spolupráca v oblasti vládnych agentúr a tretieho sektora, nedostatočné prepojenie rozhodovacích a implementačných inštitúcií, ktoré vedie k tomu, že často vznikajú zložité administratívne postupy a nerozumné legislatívne pravidlá a požiadavky.

POLITICKÉ IMPLIKÁCIE A ODPORÚČANIA

Otázka kvality života adolescentov sa pre výskumníkov dostala do popredia len v posledných rokoch. Kvalite života detí a mládeže z pohľadu aspektu sociálnej pedagogiky sa venovala Z. Bakošová (2012). Prostredníctvom medicínskeho, sociologického, psychologického, pedagogického a sociálno-pedagogického vnímania kvality života mladých ľudí, prezentovala výsledky kvalitatívneho výskumu v prípadových štúdiách, avšak bez možnosti zovšeobecnenia pre celú populáciu. Závety konštatovali maximálnu potrebu uskutočňovania tých zámerov, ktoré smerujú k úprave a zlepšeniu podmienok pre plnohodnotný život detí a mládeže, a to nielen z pohľadu sociálnej pedagogiky, ale všetkých pomáhajúcich profesií. Najnovším príspevkom slovenského odborníka v zahraničnej publikácii, z pohľadu kvality života na Slovensku je práca J. Džuku (2015) *„Well-being in Slovakia,”* kde ponúka výsledky kvantitatívneho výskumu dotazníkom, avšak so zdôraznením potreby dôkladného overovania spoľahlivosti vzťahu hodnôt ku kvalite živote, a nie len jednoduchým odpoveďami na otázky.

Publikované práce v posledných 5 rokoch, ktoré sa zaoberajú problematikou kvality života mladých ľudí na Slovensku, prezentujú rozličné výsledky. Na základe získaných štatistických údajov, OECD v roku 2015 publikovala materiál s názvom *„How's Life in the Slovak Republic,”* kde jedna z častí sa venovala primárne problematike kvality a úrovne života detí a mladých ľudí. Aký je život detí v Slovenskej republike, OECD analyzovala z pohľadu príjmu, zamestnania, bývania, zdravia, vzdelávania, zručností, občianskej participácie, rodiny alebo seberealizácie (subjektívne faktory). V rámci meraní a porovnaní v Slovenskej republike, mladí ľudia dosiahli nižšie skóre ako je priemer OECD z pohľadu čítania kníh ako aj zdravia, v oboch prípadoch vo všeobecnosti dosiahli vyššie hodnotenie tí mladí ľudia, ktorí pochádzajú z vyššieho sociálno-ekonomického statusu. Podľa Indexu Lepšieho Života (The Better Life Index), sú pre Slovákov vo všeobecnosti najdôležitejšie tri indikátory: spokojnosť so životom, zdravie a bezpečnosť (OECD, 2015).

V roku 2012 sa na pôde UCM v Trnave uskutočnila konferencia s názvom *„Aspekty kvality života“*. Z množstva príspevkov sa problematike kvality života mladých ľudí venovali dva z nich. A. Mustagruďič

a D. Marko (2012) okrem objasnenia základných pojmov a prezentácií niektorých výsledkov, venovali pozornosť a dôležitosť faktu, že väčšina výskumov kvality života sa zameriava predovšetkým na dospelú populáciu, čo sme zároveň identifikovali aj prostredníctvom projektu MyWeb.

Z tohto dôvodu sa očakáva zlepšenie monitorovania EÚ pri prijímaní a realizácii politík a prispieť tak k vytvoreniu rámca pre tieto politiky. Avšak, je potrebné seriózne integrovať myšlienky a názory detí, a to ako prostredníctvom výskumu a vytvorenia účinného participatívneho mechanizmu pre počúvanie detí, ich priame zapojenie do rozhodovacích procesov a ich účasťou (priamo alebo sprostredkované) vo výboroch alebo pracovných skupinách na vytvorenie jednotlivých rámcových politík. Odborníci na politiky tvrdia, že *"najdôležitejšiu úlohu hrajú deti zdola nahor - v miestnej politike, napríklad v školách, kde by malo byť viac priestoru pre ich interakciu s rozhodovacími procesmi"* (Expertné interview 3).

Pre účasť a integráciu detí a mládeže z pohľadu zhora-dole predstavujú pomocnú ruku strategické materiály, ktoré sa zameriavajú na potreby detí a účasti mládeže. Odborníci argumentujú, že je potrebné pomáhať rodinám s nízkymi príjmami, a to prostredníctvom rôznych podporných programov a projektov. Rodiny sú často považované za vinné a zodpovedné za ich situáciu a pomoc je organizovaná neefektívne a paternalistický, bez skutočného vplyvu. Problém je podľa odborníkov násobený nemožnosťou pripojiť formálne (verejné) a neformálne (občianske, súkromné) sféry služieb. Štátne inštitúcie by mali dôverovať súkromnému sektoru, že je schopný kvalifikovane a efektívne pomáhať a mali by ho podporiť.

V prípade marginalizácie niektorých skupín detí si odborníci myslia, že politika je len veľmi okrajovo nastavená pre prácu s deťmi patriacich k menšinám (národnostným, etnickým, náboženským, migrantom, zdravotne postihnutým). Niektoré organizácie sú založené na propagovaní a podporu kvalitného života pre tieto deti, avšak na úrovni štátnej pomoci a politiky sú tieto ignorované: *"hoci pracujú s prístupom nediskriminácie (rovnaké zásady pre všetky deti), môže to predstavovať nejasný koncept, nakoľko špecifické skupiny detí sú v konkrétnej situácii, ktorá vyžaduje konkrétne opatrenia a nástroje. Tieto v konečnom dôsledku nie sú používané inými skupinami, pretože ich jednoducho nepotrebnú"* (Expertné interview 4). Longitudinálne štúdie nie sú na Slovensku populárne, aj keď sa im pripisuje obrovský význam a potenciál - môžu merať zmeny vo verejnej mienke, očakávania, potreby a môžu analyzovať rôzne zmeny kontextu pre realizáciu politiky a môžu tiež slúžiť k meraniu úspešnosti a efektívnosti realizácie politiky. Súčasný výskum na Slovensku chýba takmer vo všetkých dôležitých oblastiach: kvalita detského života, kultúrnom a spoločenskom kontexte, rôznorodosť prístupov absentuje úplne. Odborníci si myslia, že *"existuje obrovský priestor a potenciál pre rôzne domény blahobytu, ako aj pre rôzne cieľové skupiny detí"* (Expertné interview 4).

PARAMETRE VÝSKUMU

Projekt MYWEB skúma možnosti realizácie longitudinálnej štúdie – dotazníka, ktorý by pomohol zachytiť ucelený obraz procesu dospievania detí prakticky od narodenia až po ukončenie vzdelávania, vrátane aspektov spojených s prechodom k práci a rodičovstvu. Longitudinálna multidisciplinárna metodika je nevyhnutná pre pochopenie rôznych dimenzií a dynamiky procesov. Kľúčové faktory priechodnosti takejto štúdie predstavujú:

- Prehľad o súčasných relevantných politikách pre deti a mládež
- Zber dát
- Rozvíjanie možností pre aplikáciu longitudinálnej štúdie
- Hodnotenie týchto možností na základe technickej, politickej a finančnej spôsobilosti.

Je dôležité, aby zdravý emocionálny, fyzický a psychický životný štýl začal už od útleho veku človeka. Avšak, realizuje sa veľmi málo európskych komparatívnych výskumov v oblasti sociálnych a pedagogických vied s cieľom zistiť, aké sú najlepšie postupy a prístupy, aby bolo možné účinne presadzovať blaho detí a mladých ľudí. Je potrebný dlhodobý výskum starostlivosti, vzdelávania, voľného času a pohody detí a mladých ľudí, čo môže znamenať značné metodologické problémy.

MYWEB pristupuje k hodnoteniu priechodnosti Európskej longitudinálnej štúdie pre deti a mládež (ELSCYP) rovnovážne, a to prostredníctvom prioritizácie vedeckých ako aj politických imperatívov.

Hľadanie vhodnej rovnováhy medzi vedeckosťou a politickými aspektmi je zaručené prostredníctvom zhodnotenia metodológie, ktorá zabezpečí, že výstupy budú metodologicky robustné, technicky priechodné a finančne rentabilné. Plnoškálová pilotná štúdia v šiestich krajinách predstavuje originálne

empirické dáta z terénneho prieskumu, ktoré poskytujú priame dôkazy uplatniteľnosti Európskej longitudinálnej štúdie pre deti a mládež ELSCYP. Zapojenie a spolupráca s viacerými zainteresovanými stranami a partnermi, vrátane politických aktérov na európskej, národnej a regionálnej úrovni zabezpečí, že výstupy projektu budú dostupné pre najširšie spektrum tvorcov politik. Operacionalizácia a príprava výskumného dotazníka pre meranie detského a mládežníckeho blahobytu teda vychádza najmä z aktuálnej politickej agendy. Deti a mladí ľudia sú rovnako prioritnou súčasťou samotného prieskumu.

V rámci skúmania sme zachytili, zozbierali a zrecenzovali relevantné politické dokumenty spoločne s výskumnými a administratívnymi dátami vo vzťahu k detskému a mládežníckemu blahobytu v národnej perspektíve (mapovanie dát pre WP2). Ďalším cieľom tohto balíka bolo operacionalizovať pojem a koncept blahobytu detí a mládeže prostredníctvom individuálnych rozhovorov s odborníkmi na túto problematiku. Analýza dát a rozhovorov predstavuje kľúčovú časť tejto politickej správy. Rovnako sme uplatnili metodiku rýchleho zhodnotenia a systematické prehľady existujúceho výskumného súboru, vrátane literatúry dostupnej v online a tlačovej podobe ako aj nepublikované zdroje (WP3). Po uplatnení kritérií vhodnosti a selektívnej metodológie – robustnosti dát sme na Slovensku identifikovali len jeden relevantný zdroj v rámci literatúry, ktorý obsahuje longitudinálnu metodiku a štyri zdroje v rámci dostupnej literatúry, ktoré sa po selekcii komplexne venujú detskému a mládežníckemu blahobytu. Toto zistenie v zásade korešponduje a potvrdzuje všeobecný predpoklad nedostatočnej informovanosti o možnostiach tzv. longitudinálnej metodológie pri skúmaní blahobytu naprieč dostupnými dátovými zdrojmi na Slovensku. Veľmi dôležitú úlohu projektu zohráva priamy kontakt s deťmi a mladými ľuďmi, ktorú sme realizovali prostredníctvom fokusových skupín a individuálnych rozhovorov vo viacerých lokalitách na Slovensku (WP4). Tieto skupiny zahŕňali štyri kategórie respondentov: deti zo základných škôl, mladí ľudia na stredných školách, neorganizovaní/neangažovaní mladí ľudia a organizovaní mladí ľudia. Na základe výsledkov riešenia fokusových skupín a individuálnych rozhovorov s mladými ľuďmi sme preskúmali a analyzovali rôznorodé porozumenie kontextu blahobytu, jeho hlavných domén, vyjadrenia pocitu šťastia a spokojnosti so životom ako aj psychologické aspekty blahobytu. Ďalej sme formulovali hlavné zistenia ohľadom definičného rámca a operacionalizácie konceptu blahobytu, čo priamo vyplýva zo zistení z terénneho prieskumu a tvorí jadro výskumnej správy na národnej úrovni (WP4).

IDENTITA PROJEKTU

NÁZOV PROJEKTU	Measuring Youth Well-Being (MYWeB) Meranie mládežníckeho blahobytu
KOORDINÁTOR	Professor Gary Pollock, Manchester Metropolitan University. g.pollock@mmu.ac.uk
KONZORCIUM	Manchester Metropolitan University, UK University of Bremen, Germany Pompeu Fabra University, Spain Ivo Pilar Institute, Croatia University of Debrecen, Hungary Daugavpils University, Latvia Panteion University, Greece Tallinn University, Estonia University of SS Cyril and Methodius, Slovakia University of Lisbon, Portugal Caucasus Research Resource Centres, Georgia University of Essex, UK University of Cambridge, UK Catalan Youth Agency, Spain
FINANCOVANIE	FP7 Framework Programme for Research of the European Union – Coordinating Support action

TRVANIE	30 mesiacov
ROZPOČET	Dotácia EÚ: 1.49 milión EUR
WEB SÍDLO	www.fp7-myweb.eu
VIAC INFORMÁCIÍ	Kontaktujte: Dr. Jaroslav Mihálik, projektový koordinátor pre Slovensko, jaroslav.mihalik@ucm.sk www.fsvucm.sk
ĎALŠIE ZDROJE	http://www.fp7-myweb.eu/slovakia http://www.fp7-myweb.eu/delphi